De Vrijheid Oisterwijk

Kerkeind 13

Kerkstraat 49, 5061 EG

Bijna twee eeuwen was hier een bakkerij gevestigd, in de 19-de eeuw Jan Lammers, in de 20-ste eeuw aanvankelijk Janus de Backer, die naar Den Bosch vertrok en daar bekend werd met zijn Bossche koek; later de familie Kosters, tot Jan Kosters zijn winkel sloot en er een woonhuis van maakte en ging rentenieren. De er achter gelegen bakkerij werd verbouwd tot enkele woningen, de meest zuidelijke werden afgebroken waardoor de kartonnagefabriek aan de Rodebrugstraat kwam te liggen.

Kerkeind 13

Kerkstraat 49, 5061 EG

13

*De huizen aan beide zijden van de Rode Brugstraat schijnen gelegen te zijn op een erf dat in de 15e eeuw toebehoord heeft aan Peter Claaszoon Vervijns[1]. De straat zelf is gekomen op een stuk grond dat behoorde bij de westelijke helft van dit erf. Op 6 maart 1641 hebben de zoons van de metselaar Gerit Henriks Kerremans, Henrik en Peter, een huis in de Kerkstraat, waarover zij de beschikking kregen door afgang van tocht door hun moeder Luitken, hetwelk hierna onder nummer 15 van het Kerkeind uitgebreider ter sprake wordt gebracht, ten behoeve van de vrijheid Oisterwijk overgedragen aan Jan Gielis Jansen de Weer. Het erf van dit huis wordt in het oosten begrensd door het erf van Antonis Jans de Loos en een kerkepad[2]. Aan Lijsken, de vrouw van Antonis, heeft Jan Gielissen de Weer dit erf op 8 april 1641 overgedragen. Dit transport vindt plaats met consent van de wethouders van de vrijheid en daartegenover heeft Lijsken, met machtiging van haar man en van haar zonen Jan, Jacob en Frans, die zich ook sterk hebben gemaakt voor andere gerechtigden, aan Jan de Weer ten behoeve van de vrijheid ten eeuwigen dage het gebruik van een stuk grond van haar erf toegezegd voor een erfweg van 13 voet breed. Die weg - de tegenwoordige Rodebrugstraat - mag gelegd worden zoals die van de Vrijheid '*hen dat bequamst of oorbaarlijckste sal dencken te wezen'[3]*. Hij is gekomen aan de oostzijde van het erf van het nieuwe huis dat de De Lozes hebben gezet.*

Het erf van de De Lozes aan de westzijde van de weg was in de 15e eeuw van Henrik van den Wiel en vormde de westelijke helft van het erf van Henrik. Diens hele erf kwam bij een scheiding en deling rond

1 Otw,R.213,39v; Otw,R.152,16v;
2 Otw,R.335,28;
3 Otw,R.335,28v;

1492[4] aan Aart Henriks van den Wiel. Op beide helften was in 1503 gebouwd: op 14 februari van dat jaar belooft Aart aan Joost Roelof Joosten ten behoeve van diens nichtje Gijsbrechtken, de dochter van Henrik die Beer bij Joosts zuster Antonia, een erfpacht van een half mud rogge uit een huis in de Kerkstraat, waarvan het erf aan een zijde en een einde begrensd wordt door het onder Kerkeind 12b behandelde erf van Matthijs van der Elst, en aan de andere zijde door het erf van Aart, de verkoper van de rente zelf, hetwelk hierna onder 14 nog ter sprake komt. Gijsbrechtken is later getrouwd met Cornelis Jans van der Hoeven, die de erfpacht in 1521 heeft overgedragen aan Herman Dirks van den Broeck[5].

Op 14 december 1526[6] wordt door de kinderen van Aart van den Wiel een erfdeling gemaakt. Aart heeft drie zoons, Willem, Dirk en Gerit geheten, en twee getrouwde dochters, Hendriksken welke Laureis Gerit Lombaerts tot man heeft, en Belie welke is getrouwd met Mattheeus Aart Nulants. Zij hebben twee naast elkander gelegen huizen te verdelen. Aan de vrouw van Mattheeus valt het huis op de westwaartse helft toe, hetgeen is behandeld in het vervolg onder Kerkeind 14. Bij dat huis hoort een boriweg over hetgeen Dirk van den Wiel toevalt en hetgeen Matthijs van der Elst bezit. Anderzijds komt er de last op te rusten aan Herman van den Broeck de bovengenoemde rente op te brengen. Aan Dirk van den Wiel komt het huis op de oostwaartse helft van het erf, benevens een meer westwaarts gelegen stuk land, dat zijn moeder verwierf van de persoon, heer Antonis van Nieuwenhoven uit de Persoonswei, en het recht van de boriweg te gebruiken welke ligt tussen de huizen op beide helften. Samen met Mattheeus Aart Nulants moet Dirk van den Wiel voorts één messie of mesthoop gebruiken[7]. Kort voor zijn dood in 1554 heeft Dierk Aarts van den Wiel met zijn huisvrouw Marie dochter van Jan Lamberts van Beurden een testament gemaakt. De kinderen uit zijn eerdere huwelijk met Antonia dochter van Lambrecht Noeysen hebben daarop in september 1554 al een erfdeling gemaakt. Aan hun stiefmoeder hebben broeder Aart, priester en religieus van het convent van Sint Augustijn binnen Dordrecht, zijn broeder Gerit van den Wiel en voorts Reiner Wouter Coex als man van Iken, en Bartholomeeus Ariaan Corstens als man van Eva, dochters van Dierk van den Wiel, een kamer in het huis toegezegd, benevens de helft van het torfhuis en van de kruidhof[8]. Marie is hertrouwd met Joachim Jacobs de Brouwer. Die heeft op 28 januari 1556 afstand gedaan van het genoemde recht van bewoning ten behoeve van Bartholomeeus Ariaan Corstkens, die daartegenover een lijfrente van

4 Otw,R.197,21;
5 Otw,R.207,6v; Otw,R.225,3;
6 Otw,R.264,13;
7 Otw,R.227,53bis;
8 Otw,R.258,72v;

twee lopen rogge en vijf stuiver heeft toegezegd[9]. Op 8 januari daaraan voorafgaande hadden Gerit van den Wiel en Reiner Coex ten behoeve van hun zwager afstand gedaan van hun recht op twee derde in dit huis. Broeder Aart had zijn stiefmoeder reeds op 16 oktober 1555 het vruchtgebruik van zijn kindsdeel afgestaan. Marie heet dan een dochter van Jan *'Lemmens'*[10].

Meeus Ariens en Iefken hebben het hier besproken huis, althans de ruïne daarvan, nagelaten aan hun dochter Meeusken, welke is getrouwd met Peter Goossen Teurlinghs[11]. Peter is omgekomen toen in 1604 een pestplaag de vrijheid teisterde. Zijn nazaten hebben op 11 febrauri 1609 gescheiden en gedeeld. Het zijn Goossen, de oudste zoon, Cornelia, welke dan getrouwd is met Embert Goyaart Emberts, en Adriaan, Dierk en Lijsken, die Dierk Gerits van den Wiel tot momboor hebben. Aan de oudste zoon is in de deling de onbedeelde westwaartse helft in een afgebrande hofstad in de Kerkstraat met een schuur daarop toegevallen. Dit goed is gelegen tussen een erf der kinderen Jacob Antonissen de Loos en een erf dat ten tijde van de deling nog bezit van de kinderen van Bastiaan van den Wiel heet te zijn, doch in 1610 al in handen is van Marie, de weduwe van Jan Verdoolt. Reeds op 2 september van dat jaar heeft Goossen zijn erf met het huis en het materiaal aan steen *'voir opte straete als oyck after opte voirscreven erffenisse'* verkocht aan heer Henrik van den Kerckhoff ten behoeve van diens broeder Matthijs Aarts van den Kerckhoff[12], die ook als Matthijs Aarts *'de schoemeker'* wordt aangeduid[13]. De koop wordt door verkopers broeder Aart Teulings, die beweert *'oudt over de vierentwintich jaeren'*, dus meerderjarig te zijn, vernaderd op 6 december 1610, doch uiteindelijk is Matthijs meester op het erf gebleven[14] en hij is er druk aan het bouwen geslagen. Daartoe neemt hij geld op bij de bekende Bossche geldschieter Nicolaas Janssen Donckers. Ten behoeve van Nicolaas belooft Matthijs op 3 juni 1614 aan Wouter Crillaerts een cijns van zes carolusgulden uit de westwaartse helft van een afgebrande hofstad met een daarop gezet huis en de materialen daarop. Aan de westzijde wordt het erf begrensd door Antonis Jansen de Loze en Antonie Peter Goossens. Het is belast met twee cijnskens van 14 stuiver[15].

Na Matthijs' dood heeft zijn weduwe, Marijke, dochter van Antonis Joordens van Dijck, op 11 juni 1624 haar recht van tocht in een huizing, erf, hof en boomgaard, alles bijeen 13 roeden groot, afgestaan aan haar zoon Cornelis Matthijssen van den Kerckhoff[16]. Cornelis heeft er een looierij gehad. Hij heeft zijn goed bezwaard met een cijns ten behoeve van Gijsbert, het onmondige kind van Dierk Marten Dierks[17]. Cornelis verkocht de cijns aan Gijsberts zwagers Jan Steven Jan Jacobs en Jan Peters van Peer (onderscheidenlijk met Anna en Cornelia, dochters van Dierk getrouwd). Op 23 april 1632 is deze cijns in handen gekomen van Frans, de zoon van Jan Antonis Appels[18], en hij is betaald tot 10 maart 1673 toen Lonis Hendriks van Megen, die hierna nog als eigenaar wordt genoemd, hem heeft gelost[19].

Lonis heeft in 1635 het bedrijf van Cornelis gekocht[20]. In 1652 wordt in het *'commerboeck'* na Aart Verdoolt, wiens huis onder Kerkeind 12 is besproken, Lonis Henricx vermeld[21]. Reeds eerder, in 1636, staat Lonis in een belastingkohier vermeld voor *'een huys als eygenaer, met XV roeyen hooffs'*. Hij moet daarvoor dan drie-en-een-half oortje opbrengen en voor zijn welvaren nog twee oord; dan wordt Lonis evenwel niet

9 Otw,R.260,6;
10 Otw,R.259,70v; Otw,R.259,90;
11 Otw,R.303,16; Otw,R.303,25v;
12 Otw,R.304,56;
13 sH,R.1459,284v;
14 Otw,R.304,49;
15 sH,R.1489,286;
16 sH,R.1524,375;
17 sH,R.1540,225v; Otw,R.326,38 spreekt over het kind van Dierk Marten *Aarts*;
18 Otw,R,326,38;
19 sH,R.1540,225v;
20 Otw,R.328,85v;
21 GA 242,30v;

vermeld na Aart Verdoolt maar na Cornelis Janssen van den Velde die wordt genoemd als *'huerlingh van een huiske met XVI roeyenhooffs'* waarvoor hij wordt aangeslagen met drie oord. Cornelis behoeft wegens zijn welvaren echter slechts een oortje op te brengen[22].

Lonis Henriks (1608-na 1681) was een belangrijk man in het Oisterwijk van zijn dagen[23]. Hij had een schoenmakerij, maar looide ook. Na de dood van zijn vrouw, Adriana Bastiaens, verkoopt hij zijn huis met vier *'loycuypen ende eenen calckcuyl'* aan zijn kleinzoon[24]. De verkoop vindt plaats op 28 januari 1687 en de koper, Hendrik Jans van den Boer lijkt ook het bedrijf overgenomen te hebben. De verkoper houdt 350 gulden van de koopprijs van 500 gulden tegoed en de koper leent van Theodorus van Esch meer dan nodig is om Lonis te voldoen, te weten 200 gulden. De lasten op het goed zijn gering: aan de rentmeester der geestelijke goederen, Slingelandt, moet jaarlijks 10 stuiveren acht penningen worden afgedragen terwijl van de bekende Oisterwijkse dijk een halve roede onderhouden dient te worden[25]. Het hier besproken goed is in 1724 betrokken bij een scheiding en deling na de dood van Hendrik van den Boer en Maria Wijtmans Cornelisdochter door hun kinderen, te weten door Jan van den Boer, Hendrik van Laarschot als man van Maria van den Boer, en Antonie Janssen van den Boer en Francis Couwenberg als momboors van Lowies en Elisabeth, onmondige kinderen van Hendrik en Maria. Aan Louis valt dan het hier besproken huis toe, met schop, hof en achterhof ter grootte van een halve lopense, en een *'loyerye'* op dat erf (onder voorbehoud voor de erfgenamen gezamenlijk van een eikenboom), alsmede een weiland van drie-en-een-halve lopense in de Brede Steeg, naast grond van het Manhuis gelegen. Hendrik van Laarschot valt een wei naast den Bogaert aan de Colendijk toe, Jan van den Boer een wei aan de Groenstraat en Elisabeth een in de Buundersteeg, zich daar uitstrekkende van het Rak tot de Begijnenvelden[26].De last die Louis moet dragen voor het Comptoir der Geestelijke Goederen is de helft van 21 stuiver; de oosterburen dragen de andere helft[27]. Een deel van zijn huis heeft Louis van den Boer verhuurd. Als huurders worden achtereenvolgens Adriaan van de Ven, de weduwe van Francis van Iersel en Arnoud van den Wiel genoemd[28].

22 GA 241,33;

23 *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*, s.v. Van Megen;

24 Henrik Jans van den Boer zal namelijk een zoon zijn van Jan Antonis van den Boer, wiens huwelijk met Elisabeth, dochter van Leunis Hendriks van Megen op 17 februari 1658 is geproclameerd;

25 Otw,R.400;

26 Otw,R.485,188;

27 Otw,R.485,188; GA 1219-122, dijkceel nummer 113;

28 GA 260 (1736); GA 262 (1746); GA 263 (1751); GA 265 (1761);

Lowies van den Boer, op 13 maart 1702 gedoopt als het elfde en jongste kind uit het huwelijk dat Hendrik van den Boer op 29 september 1686 ten overstaan van de pastoor had gesloten met Maria dochter van Cornelis Wijtmans, is op 29 mei 1731 ten overstaan van de predikant getrouwd met Jenneke dochter van Gijsbert Spierings[29] en hij heeft bij haar acht kinderen verwekt. In dit verband zijn twee kinderen van hen die beiden op hoge leeftijd ongehuwd zijn gestorven van belang: de oudste, Hendrik die op 29 januari 1733 rooms-katholiek is gedoopt en op 80-jarige leeftijd op 11 juli 1814 om vier uur 's middags is gestorven, en zijn naar haar moeder genoemde zuster Johanna Maria, welke werd gedoopt op 3 januari 1739 en op 77-jarige leeftijd op 3 februari 1817 om 11 uur 's avonds aan het Kerkeind is overleden[30].

Ten name van deze kinderen van Louis Hendriks van den Boer wordt op 31 augustus 1762 het huis van de kinderen van Hendrik van den Boer gesteld, benevens 40 roeden land in de Bosbaan, gekomen van Elisabeth dochter van Hendrik van den Boer, en twee lopense land in de Schijf[31]. Bij versterf van Geertrui, de weduwe van Francis van den Boer, was Louis ook nog twee lopense en 11 roeden land in de Schijf aangekomen, benevens de Verloren Kost, een wei van drie lopense en 30 roeden welke later aan het Manhuis is gekomen[32].

Op 28 juni 1803 hebben Adriaan Jan Lommers, een bouwman die getrouwd was met Maria Elisabeth de Jong de weduwe van Andries van Heeswijk, en zijn genoemde vrouw voor 200 gulden van de bejaarde jongedochter Maria van den Boer dier onbedeelde helft in het huis en hof in de Kerkstraat en in een teulland van drie lopense en twee roeden in de Schijf bij de Roomse Kerk gekocht[33]. Op het huis drukken dan als lasten 10 stuiver en acht penningen te betalen aan het Geestelijk Comptoir en het onderhoud van een roede dijk[34].

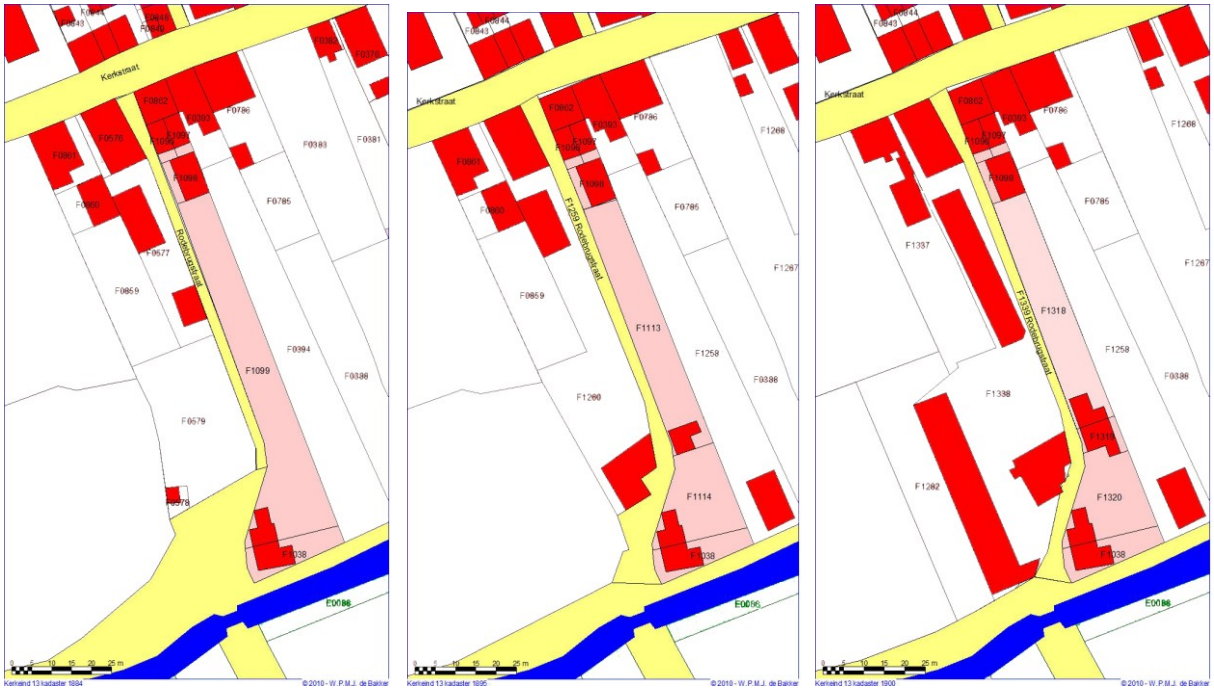

Na de dood van Maria Elisabeth de Jong schijnen Adriaan Lommers en door versterf Francis van Keulen als man van Maria Cornelia van Heeswijk alsmede Anna Maria van den Boer als erfgename van haar broeder in het huis gerechtigd te zijn geweest. Als executeur testamentair van Maria van den Boer heeft Jan Lommers

29 Jenneken werd ook Johanna Maria genoemd;
30 GA 2122,46;
31 GA 233,10v; zie ook GA 235,14 (1769) en GA 237,11 (1777);
32 GA 233,10v;
33 Otw,A.508;
34 Otw,R.438,145;

het huis in 1817 in een openbare verkoop gebracht. Het werd 11 april ingezet en op 25 april daaropvolgend is het door de heer Wierdsma ten behoeve van de touwslager Adriaan van Loon gekocht[35]. Diens vrouw is nog een nazate van Lonis Henriks van Megen voornoemd. Adriaan kon het huis niet betrekken: het was gedeeltelijk verhuurd aan de weduwe van Simon van Haaren.

Zoals bij de bespreking van het oostwaarts aangelegen erf medegedeeld, heeft Adriaan van Loon zijn goed nagelaten aan zijn zoons[36]. Bij de scheiding tussen hen is aan Hendricus van Loon, dan schoenmakersgast te Helvoirt, op 25 juni 1830 het hier besproken huis, ook dan nog genummerd 13, omschreven als een huis, turfschop, hof en erven ter grootte van acht roeden en 27 el; de onbedeelde helft in het naastgelegen huis nummer 12 en de Papbeemd, een weiland in de Groenstraat, ongeveer ter plaatse waar nu de sporthal is gelegen, hetwelk werd gekocht van Gerardus Heesters[37], toegevallen[38]. Op 4 oktober 1834 is het huis met het nummer 13 door Hendricus van Loon, die inmiddels het voorvaderlijk stiel van touwslager heeft gekozen, en weer in Oisterwijk is komen wonen, verkocht aan de bakker Jan Lammers[39].

Sedertdien schijnt op de besproken plaats steeds een bakkerij gevestigd te zijn geweest. Zo werkte hier de broodbakker Janus de Backer, een zoon van Keeske de Backer en Mieke van der Linden (uit de tak die bijgenaamd is de Uil), die trouwde met een Bossche[40]. En wiens zoon Jan de Backer als koekbakker gevestigd was op de Parade in Den Bosch. Voorts had hier Tinus Kosters zijn bakkerij. Hij is daarin opgevolgd door zijn zoon Jan. Op de droge zolder van de bakkerij werd jarenlang de grote balk uit de oude parochiekerk van Oisterwijk bewaard, welke de brand, gesticht door het krijgsvolk van de graaf van Hohenlohe in 1585 doorkwam. Aan de vloetzijde was voor de Tweede Wereldoorlog een looierij waarin de gebroeders Groenland een wasserij hebben gehad. In de plaats daarvan is het kartonnagebedrijf van de gebroeders Donders gekomen. De rij woonhuizen aan de oostzijde van de Rode Brugstraat is ontstaan na de genoemde oorlog.

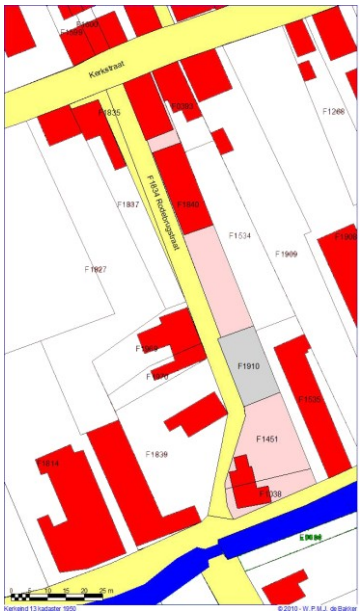

35 Otw,N.5344,58;

36 F.395: tuin (1); F.396: huis, schuur en erf (12);

37 Dit perceel is genummerd E.99. Over de geschiedenis ervan licht Otw,N.5346,139 en Otw,R.436,216 (1799) in;

38 Otw,N.5357,573;

39 Otw,N.8017,103; Jan Lammers is de stamvader van het heden in Oisterwijk nog voorkomende geslacht Lammers, zie *Anderhalve eeuw in Oisterwijk*, s.v. Lammers;

40 Adriaan de Backer, te Oisterwijk geboren op 26 april 1880, is te Oisterwijk op 23 juni 1909 getrouwd met Cornelia Maria van der Heyden, dochter van Egidius Adrianus van der Heyden en Martina Christina van den Bogaart, geboren te ‘s-Hertogenbosch op 25 november 1885. Hun zoon Jan de Backer is getrouwd metLena Font Freide.

overzicht

		KERKEIND 13a
		zie ook K14
		Peter Claaszoon Vervijns
		Henrik Aart van de Wiel x Belie d. Gerit Scelkens
9-1-1488	2 huizen	*afsplitsing van oostelijk erf zie K12*
9-2-1492		Aart Henrik van de Wiel x Willemken Dirk Sappeels xx Jan Nulants
5-8-1514		*met stukje van de persoonswei zie K14b*
		(oostwaartse helft)
14-12-1523	huis	Dirk Aart van den Wiel x Antonia Lambrecht Noeysen xx Marie Jan Lamberts van Beurden (die xx Joachim Jacob de Brouwer)
7-1-1556	huis	Bartholomeeus Ariaan Corstkens x Eva d. Dirk van den Wiel
		Meeusken d. Bartholomeeus Ariaan Corstkens x Peter Goossen Teurlinghs
11-2-1609 19-2-1609	afgebrande hofstad schuur	Goossen Peter Teurlinghs (1/2)
2-9-1610	1/2 west in afgebrande hofstad met huis	Matthijs Aarts van den Kerckhoff (de scoemeker) x Marijke Antonis Joordens van Dijck
11-6-1624	huis boomgaard 13 R	Cornelis Matthijs van den Kerckhoff x Anna Goossen Peynenborch
(1629)	huis looierij	
4-1-1635	huis	Lonis Henrik Leunis Peters van Megen, schoenmaker x Adriana Bastiaens
28-1-1687	huis 4 looikuipen 1 kalkkuil 10 R	Hendrik Jans van den Boer x Maria Cornelis Wijtmans
30-9-1721 23-10-1724	huis schop looierij 1/2 L	Louis z. Hendrik van den Boer x Jenneke d. Gijsbert Spierings **K13**
31-8-1762		Hendrik en Johanna Maria van den Boer
28-6-1803	huis	Adriaan Jan Lommers x Maria Elisabeth de Jong (wede Andries van Heeswijk) 1/2
11-4-1817	huis	Adriaan van Loon, touwslager *na 1832* **F.395/396**
25-6-1830	huis turfschop	Hendricus van Loon, toewslagersgast **nr 13**
4-10-1834	huis	Jan Lammers, bakker **nr 13**
1870	huis schuur	Cornelis de Bakker (1835-1922), timmerman x Maria van der Linden *na 1874* **F.862/864** *na 1881* **F.1037/1038** *met huis op de Vloet, na 1883* **F.1096/1099** *na 1884* **F.1113/1114** *met huis in de Rode Brugstraat, na 1897* **F.1318/1320** *na 1904* **F.1448/1451**
1905	huizen	Hendricus Johannes de Bakker
1911	huizen	Adrianus Cornelis de Bakker, bakker x Cornelia Maria van der Heijden *na 1932* **F.1840**
1937	huis	NV Stoomschoenfabriek voorheen A.W. Roosen de Bakker
		A24 en 25, na 1947 Kerkstraat 49 en Rode Brugstraat 1

		KERKEIND 13b
		zie K12b
		van K13a
		Adrianus Cornelis de Bakker
1929	huizen	Adrianus Groenland **F.1038, 1449/1451**
1932	huizen	Gemeente Oisterwijk *na 1937* **F.1910** *gedeeltelijk afbraak*

uit: www.devrijheidoisterwijk.nl 14-2-2010